

Леся ПАМІРСЬКА, Михайло ПАМІРСЬКИЙ

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИДАКТИЧНИХ ТЕКСТІВ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОГО СТИЛЮ

На заняттях з англійської мови не обминути роботи з текстом. У навчальних цілях, зокрема з метою розвитку інтересу до спеціальності, майбутньої професії, на неспеціальних факультетах використовуємо тексти науково-популярного стилю. При цьому враховуємо, що підготовку до читання та сприймання таких текстів студент отримав ще в старших класах середньої школи.

Інтерес до вивчення тексту обумовлений бажанням пояснити мову як явище з погляду сучасного мовознавства, як засіб комунікації, глибше вивчити зв'язок мови з різними сторонами людської діяльності, які реалізуються через текст. А також з допомогою тексту ми пізнаємо структуру мови, її закономірності, які розвиваються тільки під час функціонування мовленнєвих одиниць у відрізках більших за речення. При цьому предметом вивчення виступає одна із основних функцій мови – функція будови тексту.

Текст (гр. *textus* – тканина, зчеплення, з'єднання) – це упорядкована низка речень, які об'єднані різними типами лексичного, логічного та граматичного зв'язку, який може передавати певним способом організовану та направлену інформацію. Текст – це складне ціле, яке функціонує як структурно-семантична єдність, продукт усного та письмового мовлення.

Текст – це глобальна структура, яка включає в себе глибинну та поверхневу структуру. Глибинна структура – це ідейно-тематичний зміст тексту, складне переплетіння відношень та характерів. Глибинна структура – це авторські інтенції, прагматична установка як один з домінуючих факторів. Поверхнева структура – це лінгвістична форма, в якій проявляється як в “оболонці” глибинна структура. З погляду роботи над текстом науково-популярного стилю нас більше цікавить поверхнева структура. Поверхнева структура складається, як правило, з чотирьох складових: заголовка, вступу, коментуючої частини та висновку. Розглянемо коментуючу частину як основну складову поверхневої структури тексту. Коментуюча частина містить у собі одне або декілька речень, які супроводжуються реченнями, що містять додаткову інформацію по темі. Це, так звані, змістові віхи тексту. Вони розкривають ідею ключового речення. При цьому використовуються такі прийоми як:

1) наведення прикладу:

For example, when air cooled by the North sea moves over the European landmass, a thin cloud layer often forms.

2) згадування причинно-наслідкових зв'язків:

Because of this experience, engineers saw the need to devise a new system of lining the tunnel with concrete.

3) порівняння та контрасту:

With the advent of computers, however, it became possible to perform the lengthy calculations speedily.

4) вираження та оцінка:

The truth is the risk of being bitten by a poisonous spider or snake is virtually nil if reasonable care is taken.

5) переліки, аналогії, висновки:

Another spider to treat with caution is redback, named for the orange red stripe running across its satin – black abdomen.

It is human intervention that caused the problem, so we have to try to limit the damage as humanely as possible.

Дані прийоми вираження думки забезпечують розвиток коментуючої частини тексту. Лексичною основою зв'язності тексту виступають при цьому наступні засоби зв'язку:

Засоби вираження	Лексичні одиниці
1. Контраст	But, on the other hand, yet, on the contrary, however, hence
2. Порівняння	Similarly, in the same way, comparing, correspondingly, although
3. Послідовність	First, second, next, another in addition, additionally
4. Наведення прикладу	For example, that is, as for, in particular
5. Причина та наслідок	Thus, then, as a result, so, because of this
6. Висновок	In conclusion, finally, perhaps, to sum up, no doubt

Навчаючи читання текстів науково-популярного стилю, необхідно познайомити студентів як із прийомами викладення коментуючої частини, так і з лексичними одиницями, що реалізують ці прийоми. Студенти повинні безпомилково розпізнавати їх при читанні та розуміти їх змістове навантаження.

Знання поверхневої структури тексту – це у своєму роді “ключ” до його розуміння. У методичній площині важливо розпізнати: текст на рівні значень та текст на рівні змісту.

Сприймання на рівні значень проявляється у здатності виділити основні змістові віхи, встановити їх співвідношення, розпізнати розвиток, сюжетні лінії. Розуміння на рівні змісту проявляється у здатності збагнути причини, мету дійових осіб, через їх призму “схопити” суть мовленнєвої діяльності самого автора.

Однак, вивчення лінгвістичної природи науково-популярних текстів було б неповним без аналізу їхніх мовних засобів. За І.Р. Гальперіним, слова текстів наукової прози лише зрідка використовуються в переносних та інших контекстуальних значеннях. У спеціальних текстах зрідка трапляються метафори, метонімії, гіперболи, порівняння та інші засоби, що впливають на образність. Разом з тим науковий стиль не виключає образність повністю, вона може стати проявом індивідуальної манери автора.

Саме у цьому стилі в мовленні відбувається десемантизація таких слів, як: *consequence, result, connection* та ін. – в таких сполученнях, як *in consequence of, as a result, in connection with*. При цьому в англійській науковій прозі особливого значення набирають дієприкметникові та інфінітивні звороти.

Ex: A seminar emphasising the conversation of blood during surgery the use of alternatives to blood transfusions was held earlier this year in Sofia, Bulgaria.

Universal Declaration is thought to have moral value, telling nations what they ought to do.

На відміну від публіцистичного стилю, науковий виклад основних положень, гіпотез, доведень, аргументів, висновків вимагає повноти та розгорнутості. Спостереження вчених (С.І. Кауфман та ін.) свідчать, що для технічних текстів є характерним, зокрема:

- 1) поодиноке вживання дієслів у формі активного стану;
- 2) більш частотне вживання дієслів у формі пасивного стану;
- 3) переважаюче вживання іменників та прикметників, дієприкметників у функції означення.

Оскільки в науково-технічній літературі більше визначень, відповідно речення довші, наповнені. Для мови науково-популярних, зокрема країнознавчих текстів характерна велика кількість термінів, різних видів скорочень, перевага одного синтаксичного звороту над іншим, специфічний перелад граматичних конструкцій, еліптичний характер вислову думки тощо.

Основною стилістичною рисою науково-технічного тексту є чіткість формулювання. Одною з головних відмінностей мови технічної літератури від мови художньої літератури є насичення тексту спеціальними термінами, які часто відсутні не тільки у звичайних, а й у термінологічних словниках. *Ex: dislexia, discalculia, disgrafia* і т.д. У міру розширення меж людських знань зростає потреба в нових галузях науки і техніки. Відповідно розширюється словниковий фонд, причому розширення йде, в основному, за рахунок нових термінів.

Розгляд основних визначених лінгвістичних особливостей спеціальних текстів дозволяє розробити серію вправ, спрямованих на оволодіння лінгвістичними одиницями науково-популярних, політичних, країнознавчих текстів, що ведуть до повноцінного сприймання тексту.

1. Беляев Б.В. Очерки по психологии обучения иностранным языкам. – М., 1959. – 172 с.
2. Гальперин И.Р. Очерки по стилистике английского языка. – М., 1958. – С. 255.
3. Грьзулина А.П. Обучение чтению литературы на иностранном языке. – М., 1978. – 110 с.
4. Моргулис В.М. Методика обучения пониманию и переводу иностранного специального текста в неязыковом вузе. – М., 1958.